

**КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОССЯ ЛЮДИНИ І ТВАРИНИ**

п'яловий міліції курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів НАВС

**Рішук Вікторія Сергіївна**

*Науковий керівник:* викладач кафедри криміналістичної техніки навчально-наукового інституту підготовки слідчих і криміналістів НАВС **Літвінова О.В.**

Криміналістична практика показує, що на місці вчинення злочину експерт майже в всіх випадках може виявити волосся, яке безпосередньо або опосередковано має відношення до особи злочинця чи потерпілого і часто є єдиним речовим доказом у криміналістичних справах. Тому волосся – відіграє велике значення як речовий доказ, що свідчить про актуальність обраної нами теми наукової роботи „Криміналістичне дослідження волосся людини та тварини”. Найбільш часто воно виявляється на місцях подій у справах про вбивства, крадіжки, зґвалтування, нанесення тілесних ушкоджень, автодорожніх подій.

Криміналістичне значення волосся визначається широким колом питань, які вирішуються при проведенні біологічної експертизи: приналежність волосся людині або тварині; з якої вони ділянки тіла, яким способом відділені; наявність захворювань і ушкоджень волосся; визначення приналежності їх певній людині; встановлення статі і групи крові.

У багатьох випадках виявлення волосся на місці події не викликає особливих труднощів, втім вирішальною умовою цього є цілеспрямованість дій, велика акуратність і старанність в роботі.

У справах про вбивства волосся злочинця нерідко виявляються в руках трупа, на його одязі й тілі, а також на тих ділянках місця події, де відбувалася боротьба. У справах про крадіжки пошук волосся здійснюють в місцях проникнення, злому перешкод, тобто там, де дії злочинця були пов'язані з фізичними зусиллями, переміщеннями на вузьких ділянках тощо. На залишеному злочинцем гребінці, шапці, одягу також з великою імовірністю можуть бути виявлені волосся.

Волосся людини та тварин є об'єктом криміналістичних досліджень вже тривалий час. За цей час накопичено великий досвід щодо встановлення групової належності волосся та проведення традиційних біологічних досліджень. Вивчення волосся на сучасному молекулярно-генетичному рівні відкриває нові

можливості, що дозволяє проводити більш глибокі дослідження аж до ідентифікації особи. Враховуючи велике значення інформації, яку несе на собі волосся, для розслідування та розкриття різних видів злочинів тема наукової роботи є дуже актуальною. Нажаль, учасники слідчих дій не завжди у повній мірі сприяють використанню інформації, носієм якої є волосся. Це іноді пояснюється їх некомпетентністю щодо правил виявлення, фіксації, вилучення волосся.

Мета цієї роботи полягає у створенні науково-обґрунтованих рекомендацій проведення експертного дослідження волосся людини, так і узагальнення інформації щодо дослідження волосся різних тварин. Волосся людини та тварини як речовий доказ може фігурувати в кримінальних справах із різноманітних видів злочинів проти життя і здоров'я громадян: убивство, зґвалтування, крадіжки державного і особистого майна, дорожньо-транспортні пригоди тощо. Як свідчить судова практика, успішне проведення медико-біологічної експертизи волосся має вагоме доказове значення у процесі розслідування злочинів проти особи, важливим також є детальний огляд місця події і методично правильний відбір об'єктів дослідження та порівняльних зразків. При огляді місця події, знарядь вчинення злочину, одягу та рук потерпілого або одягу підозрюваної особи, поряд із волоссям людини можуть бути виявлені і волосся різних тварин, якщо особа мала будь-яке відношення до них. Тому експерту необхідно розрізняти, яке волосся належить людині, а яке – тварині.

Питання про приналежність волосся людині чи тварині вирішується на основі дослідження їх будови, за сукупністю розбіжностей їх чисельних морфологічних ознак. Огляд місця події з метою виявлення волосся необхідно проводити диференційовано, зважаючи на вид та обставини злочину. Оглядаючи місце події, потерпілого, обвинуваченого необхідно не тільки збирати випадково виявлене волосся, а й важливо цілеспрямовано шукати їх, проявляючи при цьому наполегливість та увагу. Для виявлення волосся потрібно звертати увагу на місця контактної взаємодії учасників злочину з предметами обстановки – на паркан, двері, стіни, стелі, а також засоби маскування, рукавички. У разі вбивства або нанесення тілесних ушкоджень, коли є травми волоссяної частини голови або тіла потерпілого, особливу увагу необхідно звертати на знаряддя злочину, оскільки на ньому може зберегтись волосся потерпілого. Необхідно пам'ятати, що волосся часто виявляється на стінах та предметах обстановки; здебільшого воно закріплене на поверхнях речей краплями крові (іншими біологічними рідинками) і може знаходитись на досить великій відстані від місця вбивства або нанесення тілесних ушкоджень. За наявності слідів боротьби або у випадку можливого контакту

потерпілого зі злочинцем волосся може бути на одязі цих людей. У разі дорожньо-транспортних пригод виявлення волосся можливе на деталях транспортного засобу, а у випадку перевезення потерпілого або трупа – кузові автомобіля.

Отже, огляд місця події необхідно проводити ретельно, прогнозуючи місце можливого контакту частин тіла, вкритих волоссям, злочинця або потерпілого з предметами, що складають обстановку місця події. Необхідно зазначити, що в останні роки волосся тварин все частіше зустрічається серед об'єктів судово-біологічної експертизи, причому коло цих об'єктів поширюється (надходить волосся різних груп тварин).

Проведення експертизи волосся повинне бути таким, щоб у найкоротший термін за допомогою простих, але надійних методів можна було б одержати найбільш повну характеристику об'єктів дослідження.

Експертиза волосся людини на сьогодні є однією з найбільш трудомістких. Основна її мета – встановлення джерела походження волосся, тобто його приналежність конкретній особі. Для вирішення цього питання з високим ступенем вірогідності використовується молекулярний аналіз.

Також слід зазначити що з 1994 року у відділі медико-біологічних досліджень ДНДЕКЦ МВС України проводяться експертиза з використанням молекулярно-генетичного аналізу (метод генотипоскопії, генної дактилоскопії, ДНК-дактилоскопії). Зазначений метод дає можливість ідентифікувати людину з високим ступенем вірогідності.

Ще наприкінці минулого століття Ганс Гросс рекомендував експертам визначати, «имеют ли волосы запах, например дыма, духов, каких-нибудь ядовитых паров, характерных запахов и т.п.». Такі діагностичні можливості попереднього дослідження волосся зберігаються і сьогодні, однак пріоритет віддається криміналістичному використанню запахових слідів самої людини.

У кожному випадку тактику дослідження волосся людини і тварини повинен визначати експерт, зважаючи на об'єктивну оцінку конкретної ситуації. Проте деякі загальні вимоги і рекомендації були сформульовані в даній роботі.

Найбільш важливою є вимога першочергового застосування методів, у процесі використання яких об'єкт максимально зберігається для подальших досліджень. Для волосся це – мікроскопія.

Крім того, вирішальний вплив на результати дослідження мають кількісна характеристика об'єкта (волосина або пучок волосся) і якісний його стан, наявність або відсутність особи, яка підозрюється, і, відповідно, порівняльні зразки її волосся, оскільки в першому випадку може бути отримана доказова інформація

(наприклад, шляхом генотипоскопічного дослідження (ДНК-аналіз) волосини, вилученої на місці події), а в іншому – лише пошукова інформація, що одержується переважно методами мікроскопії, встановлення групової та статевієї приналежності, виявлення захворювань волосся.

Велику роль у виборі послідовності застосування методик відіграє проміжок часу, який пройшов з моменту вчинення злочину до виявлення особи, яка підозрюється і, відповідно, надання експерту порівняльних зразків волосся, оскільки з часом під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх (фізіологічних) чинників можуть бути втрачені деякі ознаки, які індивідуалізують волосся. Інколи злочинець навмисно змінює своє волосся (зокрема засобами забарвлення чи знебарвлення), після чого майже неможливо визначити походження волосся під час порівняльного морфологічного дослідження, але ефективним залишається застосування інших методик (визначення групової та статевієї приналежності, ДНК-аналіз).

Морфологічне дослідження волосся за об'єктивних причин є основним, а часто і єдиним методом у переважній більшості експертно-криміналістичних лабораторій МВС України. Проте не завжди це дослідження може відповісти на основне питання медико-біологічної експертизи: чи належить волосся, виявлене на місці події, конкретній особі (потерпілому або підозрюваному)? Для вирішення цього питання необхідне застосування й інших методів дослідження, зокрема двох методів: встановлення групової приналежності волосся (визначення антигенів системи АВО) та його статевієї приналежності. Використання останнього методу можливе лише за наявності вирваного фолікула, а інколи і волосся, що випало. Ці методи використовуються для дослідження плям крові і сперми, але їх застосування для дослідження волосся має свої особливості.

Використання комплексу перерахованих методів для дослідження волосся іноді дає можливість встановити їх походження від конкретної особи з більшою імовірністю або категорично заперечувати джерело походження від конкретної особи.

Отже волосся людини та тварини часто виявляють на місці події, і часто воно є речовим доказом при розслідуванні тяжких злочинів. Волосся – найбільш розповсюджений об'єкт біологічних досліджень, але водночас і один з найбільш складних об'єктів дослідження. Тому усе вище сказане ще неодноразово підкреслює важливість даного виду дослідження та підкреслює актуальність теми дослідження.